

Valodas loma lībiešu pēcteču identitātē un valodas nodošana nākamajām paaudzēm¹

Role of language in the identity of descendants of Livonians and language transmission

Gunta Kļava

Lībiešu institūts, Latvijas Universitāte
Kronvalda bulvāris 4–220, Rīga, LV-1010, Latvija
E-pasts: gunta.klava@lu.lv

Rakstā atspoguļoti daži secinājumi, kas gūti pētījumā par lībiešu valodas prasmi un lomu mūsdienā lībiešu kopienā, pievēršoties valodai kā vienam no indivīda un kopienas identitātes svarīgajiem komponentiem. Pētījuma dati iegūti divos posmos, veicot lībiešu kopienas pārstāvju aptauju un intervijas ar lībiešu valodas pratējiem, papildinot datu kopu ar tiešajiem novērojumiem dažādos kopienas pasākumos. Apdraudēto valodu kontekstā valodas lomas apziņa kopienā ir pamatā iespējām un cerībām saglabāt vai atjaunot valodu (Austin, Sallabank 2011). Pētījumā izzināti lingvistiskās attieksmes komponenti un faktori, kas to ietekmē, apstiprinot teorētiskās nostādnes par lingvistiskās attieksmes mainīgumu atbilstoši kompleksajām norisēm gan indivīda, gan sabiedrības līmenī un tās saikni ar lingvistisko uzvedību.

Pētījuma dati arī atklāj lībiešu valodas lomas un iespējamo funkciju variācijas, kas iezīmē valodas attīstības iespējamus virzienus. Tas iezīmē arī pārmaiņas izpratnē par valodu koeksistences problemātiku pētījuma mērķgrupā un sabiedrībā kopumā, piem., kaut vai domājot par apdraudēto valodu un citu mazāku valodas kolektīvu stigmatizāciju, kur pēdējās desmitgadēs gan zinātniskā, gan sabiedriskā doma ir mainījusies, uzsverot katras valodas nozīmi cilvēcei un cilvēka kā daudzvalodīgas būtnes izpratni kopumā (Sallabank 2013). Pētījuma rezultāti rosina diskusiju par to, kādi ir valodas pārmantošanas un lietošanas procesi mūsdienās kritiski apdraudēto valodu kopienās. Lībiešu valodas gadījumā redzams, ka valodas nodošanā un lietošanā galvenā loma ir nevis ģimenei, kas joprojām ir būtiskākais motivācijas veidotājs un atbalsta sniedzējs, bet gan citiem valodas lietotājiem un apguvējiem dažādās valodas lietotāju grupās, kas iezīmē arī pārmaiņas pieejā un uzdevumos, plānojot pasākumus un resursus valodas revitalizācijai un lietošanai.

Atslēgvārdi: apdraudētās valodas; etnolingvistiskā vitalitāte; lingvistiskā attieksme; lībiešu valoda; valoda un identitāte; valodas nodošana nākamajām paaudzēm.

¹ Raksts sagatavots pēcdoktorantūras pētniecības atbalsta projektā „Eiropas valodu prasmes līmeņu pielāgošana lībiešu valodai: jauna iespēja izzūdošajām valodām” (Nr. 1.1.1.2/VIAA/3/19/527).

Ievads

Valoda un identitāte ir saistītas ciešām, nenoskīramām un kompleksām saitēm, kas rodas, mainās un izpaužas indivīda mijiedarbībā ar ārējo pasauli, kurā tas eksistē (Stavans, Hoffmann 2015, 201). Tas vispārīgi iezīmē to, ka identitāte nav kaut kas sastindzis un noteikts, tieši otrādi – tā ir mainīga atbilstoši indivīda pieredzei un apstākļiem sabiedrībā (Blackledge, Creese 2016, 273). Diskusijas identitātes un valodas savstarpējās attiecības pētījumos pēdējo desmitgažu laikā, balstoties uz dažādajām situācijām modernajā sabiedrībā, ir radījušas pamatu poststrukturālisma pieejas izveidei. Šajā pieejā tiek aizstāti strukturālisma mēģinājumi formulēt universālas likumības sabiedrības psiholoģijā un struktūrā, lai izskaidrotu indivīdu noteikto un nemainīgo identitāti (Block 2006, 34). Taču identitāte un tās saikne ar valodu ir sarežģītas, mainīgas un atkarīgas no konteksta gan indivīda (piem., valoda kā būtisks elements cilvēka vajadzībai piederēt kādai grupai), gan sabiedrības (piem., multilingvāla kopiena multilingvālā realitātē) līmenī.

Vienā vai otrā pieejā identitātes un valodas saiknes izpētē un izpratnē dažādajos sabiedrības kompleksajos tās pastāvēšanas modeļos valodas simboliskā loma ir tas, kas padara to tik nozīmīgu indivīda un grupas identitātē (Edwards 2009, 5). Raugoties uz identitāti nevis kā uz stingri fiksētu parādību, bet kā uz plūstošu un mainīgu, tādu, kas veidojas līdz ar cilvēka paša pozīcijām dažādajās viņa ikdienas dzīves sociālajās realitātēs, var izprast arī paradoksu, kas raksturīgs ikvienai apdraudētajai valodai, resp., daudzi šo valodu un kultūru pārstāvji izjūt spēcīgu identificēšanos ar šo valodu, bet tomēr nenodod to tālāk saviem bērniem, kas ir galvenais iemesls valodas izzušanai (Sallabank 2010, 60).

To rāda arī lībiešu kopienas pārstāvju lingvistiskā attieksme un pārliecība par lībiešu valodas lomu viņu identitātē. Tas noskaidrots pētījumā (2019–2022, datu ieguve tiek turpināta), kurš veikts divos posmos: lībiešu kopienas pārstāvju aptaujā un nestrukturētajās jeb dziļajās intervijās ar lībiešu kopienas pārstāvjiem, un tiešajos novērojumos dažādās kopienas aktivitātēs, pasākumos un dabiskās saziņas situācijās (kopš 2013. gada; $n = 56$). Dziļās intervijas veiktas ar tiem kopienas pārstāvjiem, kuri labi prot lībiešu valodu un to mantojuši no ģimenes locekļiem vai apguvuši no citiem lībiešiem ($n = 12$). Aptaujas respondenti ($n = 253$) ir citi kopienas pārstāvji, kuri lībiešu valodā prot tikai dažas frāzes. Dziļo interviju un aptaujas mērķis bijis noskaidrot lībiešu valodas prasmi, tās apguves pieredzi un vajadzības, kopienas lingvistisko attieksmi. Rakstā dziļo interviju piemēri kodēti atbilstoši intervijas numerācijai: INT-1 utt., kur konkrētās intervijas šifrs nozīmē atsevišķu interviju. Detalizētāk dziļo interviju respondenti netiek aprakstīti, lai nodrošinātu pilnīgu anonimitāti. Aptaujas (APT) respondentu atbildes piemēros atdalītas ar semikolu. Tiešo novērojumu dati (VĒR) kodēti atbilstoši novērojumu numerācijai: VĒR-1 utt., kur konkrētā novērojuma šifrs nozīmē atsevišķu novērojumu.

Šajā rakstā apkopotie secinājumi balstīti pamatā uz interviju un novērojumu datiem, kas kā kvalitatīvas datu ieguves metodes ļauj identificēt neviennozīmīgi definējamas un izmērāmas identitātes, piederības, valodas vērtības, valodas simboliskās lomas, lingvistiskās attiecības un citas vienības, kas raksturo valodas un identitātes

saiknes (Druvieta 2021, 219). Tas papildināts ar aptaujā iegūtajiem datiem, kur izmantotas respondentu atbildes uz diviem jautājumiem, kas tika iekļauti aptaujā, kuras galvenais mērķis bija noskaidrot pamatā citus aspektus, kā valodas prasme, apguves pieredze un vajadzības. Analizējot datus, secināts, ka arī aptaujā, atbildot uz diviem anketas atvērtajiem jautājumiem: „Kas ir galvenie iemesli, kādēļ plānojat vai neplānojat pilnveidot savu lībiešu valodas prasmi?” un „Kāpēc jums ir vai nav svarīgi prast lībiešu valodu?”, respondenti uzsvēra lībiešu valodas simbolisko lomu, ne reālu vajadzību vai vēlmi to lietot ikdienā. Tas arī licis paraudzīties plašāk uz šo aspektu valodas noturības un / vai revitalizācijas teorijā un izpētē, kas, no vienas puses, atklāj subjektīvo maiņelementu lomu valodas vitalitātē (Bourhis, Giles, Rosenthal 1981; Miller 2000) un, no otras puses, papildina empīrisko datu kopu, balstoties uz lībiešu valodas piemēru. Tāpat arī iegūtie dati netiek analizēti, izmantojot statistiskās datu analīzes metodes, ņemot vērā nelielās kopienas – ar dažiem desmitiem aktīvu kopienu pārstāvju un dažiem simtiem kopienai piederīgo – nosacījumus, kur jebkāda veida demogrāfisko datu analīze nesniedz informāciju, kas būtiska pētījuma mērķim. Tāpēc šī pētījuma aspekta – valodas simbolisko lomu un vērtību, kas ir daudznozīmīgi un daudzšķautņaini jēdzieni, – noskaidrošanai apkopotu un analizēti faktori, kas var ietekmēt lībiešu valodas dzīvotspēju.

Lai atbildētu uz galvenajiem izpētes jautājumiem par to, kāda ir valodas loma un lingvistiskā attieksme un vai un kā tā veido arī kopienas pārstāvju lingvistisko uzvedību, valodas loma lībiešu kopienas identitātē mūsdienās skatīta etnolingvistiskās vitalitātes teorijas kontekstā, skaidrojot valodas vitalitātes t. s. objektīvo un subjektīvo maiņelementu attieksmes (Bourhis, Giles, Rosenthal 1981; Giles, Johnson 1987), pārlicības jeb uzskatus (*beliefs*) par valodu (Allard, Landry 1992) un to iespējamo ietekmi uz lībiešu valodas pēctecību (gan pastāvēšanas, gan valodas apguves kontekstā) un revitalizāciju. Etnolingvistiskās vitalitātes teorijas skatījumā iespējama detalizēta izpratne par dažādiem faktoriem un mehānismiem, kas nosaka valodas saglabāšanu vai nomaiņu (Bourhis et al. 2019).

1. Lībiešu valodas loma kopienas apziņā

Lībiešu valodas pratēju un runātāju skaits no apmēram 2500 runātāju 19. gs. vidū sarucis līdz apmēram 30 runātājiem pašlaik (Ernstreits 2020). Nelielais valodas runātāju skaits un citu valodas pastāvēšanai būtisko faktoru trūkums ir pamatā valodas nomaiņas (*language shift*) procesam un valodas apdraudētībai. Tomēr, kaut arī lībiešu valoda netiek lietota ikdienā un netiek nodota nākamajām paaudzēm dabiski, notiek aktīva kopienas iesaistīšanās dažādās ar lībiešu kultūras mantojuma un valodas saglabāšanu un uzturēšanu saistītās aktivitātēs, bērnu un jauniešu lielā aktivitāte, piedaloties lībiešu bērnu un jauniešu vasaras skolā „Mierlinkizt”, un īpaši valodas aktīvistu darbība (Druvieta, Kļava 2018, 129–132; Kļava 2021, 92). Tas parāda vispārēju tendenci, resp., apziņā par savas kultūras un tautas identitātes zaudēšanu apdraudēto valodu kopienās valodai tiek piešķirta nozīmīga loma kopienas identitātē. Dažādās apdraudēto valodu situācijas vieno tas, ka, atrodoties uz izzušanas robežas, tieši valoda ir

viens no svarīgajiem elementiem, kas tiek izmantots kā atšķirīgās kultūras un nacionālās identitātes rādītājs un simbols (Sallabank 2010, 60–61).

1.1. Objektīvo maiņelementu aspekti lībiešu valodas vitalitātē

Etnolingvistiskās vitalitātes teorijā valodas vitalitātes jeb dzīvotspējas maiņelementi, kā demogrāfija, valodas statusa elementi un institucionālais atbalsts, kas nosaka objektīvu etnolingvistisko vitalitāti sabiedrībā, lielā mērā nosaka valodas saglabāšanu vai nomaiņu (Miller 2000, 169). Tāpat kā daudzu citu pasaules izzūdošo un apdraudēto valodu, arī lībiešu valodas objektīvā realitāte pašlaik ir valodas lietojuma jomu neesamība, valodas pratēju nelielais skaits, valodas nodošanas nākamajām paaudzēm trūkums un daudzi citi faktori. Pētījumā veiktās aptaujas respondenti, pamatojot atbildes uz jautājumiem par viņu vēlmi vai nevēlēšanos apgūt lībiešu valodu, kā vienu no iemesliem negribēšanai apgūt valodu minējuši tieši šos dažādos objektīvās realitātes noteiktos kavēkļus (1).

- (1) *neredzu lietderību ikdienā; neredzu pielietojumu nākotnē; nav kur izmantot valodu*² (APT)

Uz valodas lietojuma vides trūkumu kā spēcīgu motivācijas un valodas prasmes pilnveides iespēju grāvēju, dabiska valodas lietojuma trūkumu un neiespējamību norādīja arī dziļo interviju respondenti (2).

- (2) *Vajag jau regularitāti, protams, kā jebkurai valodai. (INT-4); Tādi materiāli vai šādi materiāli, bet galvenais – tas sociālais aspekts iztrūkst. (INT-12)*

Pilnvērtīgs valodas lietojums neformālās sarunās nav iespējams. Saziņa notiek sporādiski, diemžēl 2021. gadā pat Lībiešu svētkos, kas ir lielākais pasākums kopienā (notiek katru gadu augustā), kur piedalās liela daļa lībiešu, un kas ir viena no retajām iespējām dzirdēt lībiešu valodu publiskā lietojumā, nav bijis uzaicināts neviens lībiešu valodas pratējs uzrunas teikšanai lībiešu valodā, kas līdz šim ir bijusi viena no būtiskām svētku sastāvdaļām (VĒR-48).

Īss ieskats vēsturiskajā lībiešu valodas situācijas attīstībā ļauj izprast iemeslus iepriekš minētajam respondentu formulētajam valodas lietderības trūkumam. Gadsimtu gaitā, lībiešiem saplūstot ar kaimiņu ciltīm, lībiešu valodas pratēju skaits pastāvīgi samazinājās, tomēr lībiešu valoda spēja izdzīvot līdz mūsdienām, visilgāk saglabājoties savulaik noslēgtā un perifērā areālā Kurzemes pussalas ziemeļos, ko dēvē arī par Lībiešu krastu (Ernstreits 2020). Kopš 19. gs. vidus, un it īpaši 20. gs. laikā, lībiešu valodas situācija ievērojami pasliktinājās. Abi pasaules kari un tiem sekojošā padomju okupācija, kas pārvērtā Lībiešu krastu frontes līnijā un Padomju Savienības slēgtajā zonā, iznīcināja pēdējo lībiešu kompakti apdzīvoto areālu Kurzemē un lika lībiešiem darba meklējumos izklīst pa visu Latviju, galvenokārt apmetoties Rīgā un Lībiešu krastam tuvākajā pilsētā – Ventpilī. Tas radikāli mainīja lībiešu valodas situāciju, gandrīz pilnībā apturot valodas pārmantošanas procesu (Blumberga 2013, 173, 190).

² Šeit un turpmāk aptauju vai dziļo interviju citātos atstāts respondentu izteiksmes veids.

Skatot demogrāfijas aspektu etnolingvistiskās vitalitātes objektīvo elementu kopumā, kā jau minēts, lībiešu valoda netiek mantota no paaudzes paaudzē, tā netiek apgūta tieši no vecākiem, tā nav ikdienas saziņas valoda ģimenē un kopienā kopumā. Taču tas nenozīmē, ka lībiešu valodas pratēju nav vispār. Pašlaik tiek uzskatīts, ka par labiem valodas runātājiem var saukt apmēram 20–30 cilvēku pasaulē, no kuriem daļa ir zinātnieki un pētnieki, kas nav lībieši. Līdz ar aktīvo lībiešu valodas pētnieku un aktīvistu darbību un valodas un kultūras popularizēšanas pasākumiem kopš pagājušā gadsimta sākuma un aktīvi turpinoties pēdējās desmitgadēs, pat ik pa laikam sastopot tekstus par kāda pēdējā lībieša nāvi (piem., Charter 2013), tomēr arī pašlaik ir kopienas pārstāvji, kas runā labā lībiešu valodā un to iemācījušies no radniekiem vai citiem lībiski runājošiem cilvēkiem (3).

- (3) *Iemācījos no vecāsmammās. [...] Ar māsu arī runāja, bet man tā kā pieķērās tā valoda, bet viņai nē. [...] Tāda traģiska sajūta man ir; ka tas ir zudis, ka nebija prāta saķert to, izvilkt līdz šai dienai, jo iespējas (aut. – valodas prasme kopienā) varbūt bija lielākas. (INT-1)*

Šis aspekts iezīmē arī papildinājumus, piem., jēdziena „dzimtā valoda” izpratnei un definīcijai no mātes vai tēva apgūtās valodas kontekstā, ietverot tajā arī citu dalībnieku ieguldījumu. Pašlaik apmēram 20–30 lībiešu valodas labu pratēju vidū ir gan lībiešu valodas pētniecības iestāžu zinātnieki un interesenti, kas paši nav lībieši, gan lībiešu pēcteči, kuri apguvuši lībiešu valodu ekvivalenti dzimtās valodas prasmei no kāda vecākās paaudzes (ne ģimenes lokā) lībiešu valodas runātāja un pašmācības ceļā, gan arī tie, kas lībiešu valodu apguvuši nevis no saviem vecākiem, bet, piem., vecvecākiem.

Savukārt institucionālā atbalsta un valodas statusa un pozīciju aspektā raugoties un ņemot vērā apdraudēto valodu marginālo stāvokli un identificēšanos ar kādu no majoritātes identitātēm, tas ir raksturīgs arī lībiešu kopienai. Taču, pieaugot institucionālajai un sabiedrības izpratnei par sabiedrības un cilvēka daudzveidību, arī valodu skatījumā, var pavērt arī plašāku skatījumu par valodu daudzveidību un izmantot to kā iespēju šīs daudzveidības saglabāšanai (Extra, Barni 2008, 29), kas, iespējams, ir efektīvākā pieeja kopumā mūsdienu globalizācijas un tehnoloģiju radītajos valodu konkurences apstākļos. Latvijā dažādos politiskos dokumentos (sk., piem., „Valsts valodas likumu”, „Valsts valodas politikas pamatnostādnes”) tas jau ir iestrādāts šobrīd. Taču pašai kopienai un tās vēlmei saglabāt savu identitāti un visus tās komponentus ir atslēgas loma valodas pastāvēšanai un apdraudēto valodu gadījumā – saglabāšanas vai revitalizācijas centienos.

1.2. Subjektīvo maiņelementu aspekti lībiešu valodas vitalitātē

Etnolingvistiskās vitalitātes objektīvie maiņelementi ir būtisks priekšnosacījums valodu noturībai, taču kopienas pārstāvju subjektīvā šo maiņelementu uztvere var būt tikpat nozīmīga vai pat nozīmīgāka par objektīvo lingvistiskās kopienas vitalitāti (Miller 2000, 174). Subjektīvo vitalitāti nosaka cilvēka valodas pieredze, lingvistisko kontaktu tīkls, kas ir pamats uzskatiem un pārliecībām par valodu (*language beliefs*) un lingvistiskajai attieksmei, īpaši valodu runātāju kontaktu un majoritātes / minoritātes

valodu situācijā. Savukārt pārliecības un uzskati par valodu nosaka lingvistisko uzvedību, tādējādi ietekmējot valodu pastāvēšanu un zušanu. Kā secina apdraudēto valodu pētnieki, izjūta par valodu kā etniskās identitātes būtisku daļu un tās simbolisko lomu kopienā var pat pārdzīvot pilnīgu valodas zudumu (*language loss*), katrā ziņā – simboliskā valodas loma kļūst īpaši aktuāla kopienai brīžos, kad tā sajūt tāda vai citāda veida apdraudējumus savai pastāvēšanai (Sallabank 2010, 60). Tādējādi tieši šie subjektīvie maiņelementi apdraudēto valodu kopienām ir cerība un iespēja šo valodu pastāvēšanai (Grenoble 2021, 9).

Apziņa par valodu kā nozīmīgu identitātes daļu un piederību kopienai arī pašidentifikācijā lībiešu kopienas pārstāvju vidū ir augsta. Jau iepriekš aprakstīto apdraudēto valodu pētnieku secinājumu par paradoksu, kas veidojas apdraudēto valodu un kultūru pārstāvju vidū, izjutot spēcīgu identificēšanos ar šo valodu, bet tomēr dažādu objektīvo un subjektīvo vitalitātes faktoru dēļ nespējot nodod valodu tālāk nākamajām paaudzēm (Sallabank 2010, 60), apstiprina arī šī pētījuma dati. Kopienas pārstāvju aptaujas rezultāti atklāj, ka pat tad, ja lībiešu valodas prasme respondentu vidū aptuveni vien ar dažām standarta frāzēm, kas, no valodas prasmes līmeņu viedokļa raugoties, nav pat t. s. pirms A1 (*Pre-A1 level*) līmenis (Council of Europe 2020), viņiem ir nepieciešamība identificēties ar lībiešu valodu kā vienu no kopienas piederības elementiem (4; 5). (4) piemērā minētās atbildes snieguši respondenti, kuri neprot valodu vai prot to ļoti vāji (pēc pašvērtējuma), bet (5) piemērā – tie, kuri prot valodu ļoti labi.

- (4) *svarīgi, jo veicina piederības sajūtu savai dzimtajai valodai; jūtu aicinājumu un tādu kā pienākumu; sirdī apzinos šīs tautas un valodas vērtību; ja esmu lībietis, tad vajadzētu zināt valodu; lībiskā identitāte ir daļa no manis; ja sevi identificēju kā lībieti, man ir svarīgi runāt / saprast valodu un saglabāt to (APT)*
- (5) *Vai es esmu lībietis, ja es nezinu valodu? (INT-12); Man zināt valodu ir svarīgi, lai varētu saukt sevi par lībieti, bet, nu, pašlaik jau lielākā daļa zina tikai dažus vārdus, bet arī tas ir svarīgi. (INT-2); Man svarīgi, lai arī citi to dara. Ka tu neesi viens. (INT-10)*

Piederību kopienai nosaka arī pārliecība par valodas prasmes nozīmi. Līdz ar valodas nomaiņu un labu valodas pratēju skaita samazināšanos mainās arī šī pārliecība, tādējādi uzturot patiesi simbolisko izpratni par valodas nozīmi, resp., nevis tikai valodas prasme kā kopienas piederības rādītājs, bet apziņa par savu valodu, kas ir būtisks atsevišķas tautības rādītājs. Tā vienā no dziļajām intervijām respondents atsaucās uz savu pieredzi saziņā ar vecākās paaudzes lībietēm (abas jau mirušas), lībiešu valodas kā dzimtās valodas runātājām – Grizeldu Kristiņu un Paulīni Kļaviņu –, kuras konsekventi uzsvērušas valodas prasmi kā galveno etniskās piederības rādītāju (6).

- (6) *Grizelda man atbildēja par savu vīru: viņa māte un tēvs bija lībieši, bet viņš nebija, viņš nē (nerunāja lībiski – aut.). [...] un Paulīne, kad skaitīja lībiešus, tad viņu (kādu no lībiešu kopienas pārstāvjiem – aut.) nepieskaitīja pie lībiešiem, viņa tā arī teica, ka viņa māte un tēvs bija lībieši un runāja lībiski, bet viņš nav lībietis, jo nerunā lībiski. (INT-7)*

Taču līdz ar labu valodas runātāju īpatsvara samazināšanos, citu objektīvo etnolingvistiskās vitalitātes maiņelementu spiedienu uz valodas noturību, kā arī sākumā kopienas bilingvisma un pēc tam valodas nomaiņas procesiem mainās arī uzskati un pārlicēbas gan par piederību apdraudētai kopienai un arī tās valodas kolektīvam, gan par valodas vietu indivīda identitātē (7). Daudzās apdraudētās vai citās mazākumtautību kopienās valodas nozīmei viņu identitātē ir divi aspekti: no vienas puses, kopienas pārstāvju identitātes saikne ar kādu citu, visbiežāk majoritātes identitāti un, no otras puses, savas kopienas identitātes apziņa un tās elementu izpausme caur kultūru, valodu, tradīcijām, to saglabāšanas centieniem u. tml. (Stavans, Hoffmann 2015, 72).

- (7) *Mēs katru dienu kaut ko runājam. Ne nu baigi sarežģītās lietas, bet nu – labrīt, labdien, nāc ēst, es tevi mīlu. Nu tā. [...] Draugi arī kādreiz kaut ko mazliet iemācās lībiski pateikt.* (INT-5)

Arī šī pētījuma dati parāda līdzīgu tendenci un regularitāti tieši aptauju respondentu vidū, kuri lielākoties lībiešu valodu neprot vai prot to ļoti vāji. Pastāv opozīcija starp zemu valodas prasmi un vēlmi to apgūt un augstu valodas lomas apziņu, tās simbolisko vērtību. Valodas un etniskās piederības pašidentifikācija atklāj, ka lībiešu kopienas pārstāvju dzimtā valoda ir latviešu valoda, bet dzīves laikā apgūta vai iepazīta (vismaz pamatfrāžu līmenī vai A līmenī) ir lībiešu valoda, kam savas lībiešās identitātes apziņā tiek piešķirta augsta simboliskā loma, kas tiek īstenota ar dažu frāžu prasmi un lietošanu atsevišķās situācijās un dažādās aktivitātēs, kuras saistītas ar lībiešu kultūru, tradīcijām, savdabību un ir svarīgas viņu kopienai (VĒR-8, VĒR-27, VĒR-32, VĒR-35 u. c.). Tādējādi valodas simboliskā loma vai, precīzāk formulējot, valodas kā simbola nozīme piederības sajūtas veidošanā lībiešu kopienai ir ļoti augsta. To atklāj arī respondentu atbildes uz jautājumu par to, kāpēc viņiem ir svarīgi zināt lībiešu valodu (resp., kaut vai dažas frāzes) (8).

- (8) *lai nepazaudētu savas lībiskās saknes; vēlos nodot lībisko tālāk savai meitai; tā ir daļa no manis; senču mantojums* (APT)

Šie lībiešu kopienas pārstāvju minētie subjektīvie vitalitātes faktori, kā saikne ar senčiem, tautas pagātne, etniskais mantojums un kultūra, kopienas atšķirība no citiem, zināšanas u. c., var būt arī spēcīga motivācija valodas revitalizācijas pasākumiem (Sarivaara, Uusiautti, Määttä 2013, 16; Grenoble 2021, 10). Lībiešu valodas nozīme kopienas identitātes apziņā ir viens no būtiskajiem faktoriem, kas var būt par pamatu valodas prasmes, lietojuma atjaunošanai un saglabāšanai.

2. Valodas simboliskā loma un valodas apguves iespējas

Lingvistiskās attieksmes problemātiku raksturo likumsakarība, kas ir labi zināma un aprakstīta teorijā no dažādiem aspektiem, ka pārlicēbu līmenī un simboliskās vērtības apziņā savai valodai ir liela loma savas identitātes un atsevišķas kultūras apziņā, tomēr lingvistiskā attieksme un pārlicēbas par valodu nenozīmē identisku lingvistisko uzvedību, kas daļēji var būt izskaidrojama ar dažādu iepriekš minēto objektīvo

maiņelementu nozīmi valodas vitalitātē (Sallabank 2013, 61–63). Lībiešu gadījumā, ņemot vērā valodas pratēju skaitu un kopienas asimilēšanos latviešos laika gaitā, reāla valodas lietojuma atjaunošana ir grūti īstenojama. Skaidrs, ka visiem noteiktas apdraudētas vai izzudušas valodas pēctečiem nebūs svarīgi saglabāt šo saikni un piedalīties kopienas dzīvē. Tomēr valodas kā identitātes elementa apziņa lībiešu kopienā liek skatīties uz valodas revitalizācijas iespējām, meklēt un pilnveidot jomas, kurās lībiešu valodas lietojums un tā pamats var būt īstenojams, un veidus, kā to īstenot, piem., nodrošinot valodas lietojumu digitālajā vidē.

Lībiešu valodas prasmes situācija tādējādi nosaka arī lībiešu valodas apguves procesu kā vienu no nozīmīgākajiem valodas vitalitātes elementiem. Pēdējo desmitgažu laikā lībiešu valodas attīstībā ir paveikts daudz, īpaši kopš 2011. gadā īstentās Lībiešu valodas un kultūras gada plašās programmas (Ernštreits 2017, 196), un interesi par savu lībisko identitāti (ne tikai šo dalībnieku, bet arī viņu vecāku vidū) apstiprina aktīvā bērnu un jauniešu piedalīšanās ikgadējā lībiešu bērnu un jauniešu vasaras skolā „Mierlinkizt” – vairāku pēdējo gadu garumā katru gadu tie ir 40–60 bērnu un jauniešu (VĒR-27, VĒR-32, VĒR-44). Lai arī lībiešu valodai nav gandrīz nekādu funkciju, kas saistītas ar ikdienas saziņu, tās zinātniskā izpēte ir nodrošinājusi to, ka tā ir kopta valoda, kurā iznāk vārdnīcas (Kļava 2016, 63), kurai tiek veidots valodas korpus un citas valodas tehnoloģijas (piem., *livonian.tech*), tā funkcionē kā literatūras valoda, un tie pašlaik ir galvenie valodas attīstības nodrošinātāji.

Pašlaik lībiešu valodas un mantojuma interesentu un to skaits, kas apgūst, ir apguvuši un vēlas apgūt lībiešu valodas pamatus, un viņu aktivitāte, arī mūsdienu tehnoloģiju izmantojums lībiešu valodas izplatīšanā, ja ne pieaug, tad ir stabils (Ernštreits 2017, 199). Tomēr dažādie lībiešu valodas apguves kavēkļi (Ernštreits 2017, 205), kaut arī kopienas pārstāvju lingvistiskā attieksme ir pozitīva un valodas simboliskā vērtība ir augsta, neveicina reālu lībiešu valodas lietojumu dabiskās saziņas situācijās ikdienas dzīvē. Tāpēc pētījumā īpaša uzmanība tika pievērsta jautājumiem par to, kādi ir kopienas pārstāvju uzskati par pašreizējo situāciju, svarīgākajiem uzdevumiem un dažādu gatavības līmeni iesaistīties valodas apguves un saglabāšanas darbā.

2.1. Lībiešu valodas apguves nodrošinājums

Raugoties uz valodas apguves praksi, svarīgākais ir izpratne par to, ka ikvienas valodas apguve, pirmkārt, ir process un, otrkārt, mērķtiecīgi organizēta mācību darbība. Šis process, protams, būs atšķirīgs atkarībā no dažādiem apstākļiem – valodas lietojuma, valodas prestiža, valodas pratēju skaita, valodas vitalitātes pakāpes, valodas standartizācijas pakāpes, pieejamajiem resursiem, izglītotiem konkrētās valodas pedagogiem u. tml. No šo dažādo faktoru uzskaitījuma vien ir skaidrs, ka situācija apdraudēto valodu apgūvē, kas raksturo arī lībiešu valodu, ir sarežģīta.

Tālāk 1. tabulā apkopotas dziļajās intervijās un aptaujā noskaidrotās problēmas un to iespējamie risinājumi, ņemot vērā respondentu kā kopienas aktīvistu pieredzi un šo problēmu izpratni un redzējumu.

Problēma	Iespējamie risinājumi
Valodas apguves veidu trūkums	Mūsdienu tehnoloģiju piedāvātās iespējas, veidojot elektroniskos resursus, kas nozīmē apjomīgu gan finansiālo ieguldījumu, gan metodoloģisko bāzi
Valodas apguves materiālu trūkums	Konkrētai mērķgrupai paredzēti materiāli, dažāda formāta, arī informatīvi materiāli par lībiešu valodu un kultūru plašākai auditorijai, solidaritātes un izpratnes veicināšanai plašākā sabiedrībā par lībiešiem kā nozīmīgu Latvijas kultūrtelpas daļu
Sistemātiska valodas apguve	Pēctecīga valodas apguves programma, balstoties uz mūsdienu valodas apguves pieejām
Pedagogu sagatavotība	Kompleksi risināms pasākums, izglītojot gan par pedagoģiju kopumā, gan valodas metodikas īpatnībām, veicinot rezultatīvu mācību procesa nodrošinājumu
Valodas prasmes uzturēšanas un pilnveides nepieciešamība	Vecumgrupu īpatnības valodas apgūvē, kam ir sava specifika mācību procesa nodrošinājumā. Sporādisku kursu nelietderīgums, kā risinājumu respondenti redz mūsdienu tehnoloģiju piedāvātās iespējas, kas var atrisināt arī kopienas iespējas tikties. Labu valodas pratēju valodas prasmes uzturēšana, kur viens no veiksmīgākajiem risinājumiem būtu speciālas programmas (piem., runātāju programmas) izstrāde, kurā, veicot ar valodu saistītus darbus (materiālu izstrādi, tekstu ierunāšanu, darbu ar korpusu, darbu valodas standartizācijā u. tml.), būtu iespēja lietot valodu. Otra svarīgākā grupa – mazi bērni, kuriem pieejamu un vecumposmam atbilstošu materiālu nav vispār
Valodas lietojuma vides neesamība	Valoda digitālajā vidē (sociālajos tīklos, tīmekļa vietnēs u. tml.) un valoda lingvistiskajā ainavā konkrētās tradicionālajās kopienas teritorijās kā valodas simboliskās vērtības pastiprinātājs. Valodas lietojums ģimenē netiek uzskatīts par iespējamu, kamēr labu valodas pratēju ir tik maz

1. tabula. Lībiešu valodas apguves problemātika un respondentu norādītie iespējamie risinājumi

Kā norādījuši pētījuma respondenti, ir nepieciešami jauni risinājumi lībiešu valodas mantojuma saglabāšanā un pārmantošanā, kas palīdzēs uzlabot jau norišu efektivitāti un arī kvalitāti. Pirmie pasākumi atbilstoši valodas apgūvēju mērķgrupai ir tikuši īstenoti Latvijas Universitātes Lībiešu institūtā, balstoties uz šīs izpētes rezultātiem. Kopienas atbalsts šiem pasākumiem ir bijis liels, tāpat kā vēlme piedalīties arī turpmāk un saņemt nākamo pasākumu rezultātus, un kā papildu digitālo iespēju novērtējums bija pandēmijas apstākļi, kas arī pašā kopienā ir nostiprinājuši atziņu par mūsdienu tehnoloģiju lomu un sniegtajām iespējām valodas saglabāšanā un apgūvē (vairāk par konkrētiem risinājumiem sk. Kļava 2021).

2.2. Mācību un informatīvo materiālu izveides pieredze

Īsumā raksturojot, pirmie pasākumi ir veikti, nodrošinot kopienas pārstāvju minēto vajadzību vispirms pēc vispārīga kursa vai kāda cita veida plaši pieejama materiāla, nodrošinot zināšanas par lībiešiem un lībiešu valodu. Tas darīts, lai izvairītos no situācijām, kas tipiskas pirmiedzīvotāju, apdraudēto un minoritāšu valodu un kultūru stigmatizētā uztverē un negatīvas attieksmes izpausmēs (piem., Sallabank 2013, 66) un ko savukārt lībiešu gadījumā raksturoja viens no interviju respondentiem (9).

- (9) *Ir bijuši arī tādi vecāki, kas mani lamā, ko es bērniem stāstu [...] Un tad vienreiz eju klasē, un kādas meitenes liek rokas ausīm priekšā, lai nedzirdētu neko par tiem lībiešiem [...] Un mēs taču tikai dziedam dziesmas.* (INT-11)

Pirmā aktivitāte 2020. gada pavasarī, parādoties pirmajiem ar pandēmiju saistītajiem ierobežojumiem, kad daudzas jomas sāka funkcionēt attālināti, bija LU Lībiešu institūta veidotās septiņas lībiešu valodas un kultūras stundas (20 min garumā) platformā „Tavaklase.lv”, piesaistot lībiešu kopienas pārstāvjus. Tās pārtapa atsevišķā raidījumu ciklā „Seis līvō kīel stuņdō / 7 lībiešu valodas stundas”, kas publiski pieejamas LU Lībiešu institūta „Youtube kanālā”. Šī un arī turpmāko valodas apguves materiālu izveide atklāja arī nepieciešamību pēc valodas apguves pieeju izvēles un metodikas izveides (par tā izveides principiem un paņēmieniem vairāk sk. Kļava 2021). Tas savukārt paskaidro pētījuma respondentu uzsvērtu lībiešu valodas apguves pieredzi un problēmas: kā pārvarēt iesācēja līmeni un ko darīt labiem valodas pratējiem apstākļos, kad valoda netiek lietota ikdienas saziņā.

Vēl viena pētījumā apzināta nepieciešamība – maziem bērniem paredzēti materiāli. Uz to intervijās norādīja arī vasaras skolas „Mierlinkizt” pedagogi un citi intervētie lībiešu kopienas pārstāvji, un tas bija pamats nākamajam LU Lībiešu institūta veidotajam materiālam – oriģinālām dziesmām bērniem lībiešu valodā (10).

- (10) *[...] cik var dziedāt vienas un tās pašas dziesmas, steidzami vajag kaut ko jaunu, mūsdienīgu, lai bērniem patīk, lai paķer viņus.* (INT-6)

Šī materiāla izveides principi ir to atbilstība vecumposmam un vienkārša struktūra, resp., viegli atkārtojamas, lipīgas dziesmiņas, tajā pašā laikā veicinot valodas apguvi un izpratni par valodas likumībām. „Lōla īņō ja op līvō kīeldō / Dziedi līdzi un mācies lībiešu valodu” ir septiņu jaunradītu lībiešu dziesmu cikls, kura izveidē tika iesaistīti paši lībieši – lībiešu valodas runātājas Julgī Stalte un Ulla Frasere radīja jaunas dziesmas un arī tās iedziedāja. Dziesma un dziedāšana valodas saglabāšanā, uzturēšanā un apgūvē ir viens no sociāli un emocionāli iedarbīgiem kognitīvajiem instrumentiem. Caur dziesmu tiek nodotas tradicionālās kultūras vērtības un īpatnības, bet valodas apgūvē jo svarīgi – valodas izjūta, skanējums, ritms. Pat pieaugušo vecumā tieši vienkāršas un viegli iegaumējamas dziesmiņas veicina valodas fonoloģijas izpratni, kas ir runātprasmes pamatā, palīdz apgūt un atcerēties leksiku, frāzes u. tml., tāpat arī iepazīt tautas tradīcijas un pasaules skatījumu (Ludke, Ferreira, Overy 2014). Šis projekts parādījis arī nepieciešamību iesaistīt labus valodas runātājus materiālu izveidē, vispirms jau tāpēc, lai viņiem pašiem būtu iespēja saglabāt un uzturēt savu valodas prasmi (vairāk sk. Kļava 2021). Arī šis dziesmu cikls pieejams LU Lībiešu

institūta „Youtube” kanālā un tīmekļvietnē („Dziedi līdzi”), kur iespējams izmantot arī dziesmu nošu pierakstus.

Šīs jaunās dziesmas tiek izmantotas ne tikai to tiešajā auditorijā, bet arī plašāk kopienā, kas ir to lietderības rādītājs un vēlreiz uzsver to nepieciešamību arī jaunrades kā pēctecīga kultūras procesa aspektā, piem., dažas dziesmas tiek dziedātas arī lībiešu ansambļos dažādu pasākumu un svētku laikā un plašāk kopienā, tādējādi arī papildinot lībiešu dziesmu repertuāru kopumā (VĒR-49). Savukārt, ņemot vērā septiņu lībiešu valodas un kultūras iepazīšanas stundu sagatavošanas un aprobācijas pieredzi gan lībiešu bērnu un jauniešu vasaras skolā „Mierlinkizt”, gan arī tiekoties ar skolēniem Latvijas skolās, pašlaik LU Lībiešu institūtā tiek veidoti citi mācību un valodas prasmes uzturēšanas un pilnveides materiāli.

Tā kā lībiešu valoda pilnvērtīgi netiek nodota nākamajām paaudzēm ģimenē, iespēja tās dzīvotspējai ir sistemātisks valodas apguves process, kurā valoda tiek mācīta, izmantojot otrās vai svešvalodas apguves pieejas un metodes. Zināmā mērā lībiešu valodas situācijā – kad tās prasme kopienā ir zema, bet valodas simboliskā vērtība ir ļoti augsta – tiek izmantotas arī etniskā mantojuma valodas (*heritage language*) izpētes un apguves pieejas, kas vēl ir samērā jauns teorijas pieteikums, bet valodu apguves procesa pētniecībā un realizēšanā ir ļoti zināms (Trifonas, Aravossitas 2014). Kā rāda lībiešu valodas uzturēšanas, apguves un pilnveides pasākumu īstenošanas pieredze, etniskā mantojuma valodas teorētiskais skatījums izskaidro to apstākļu kopumu, kas var veicināt apdraudētu valodu apguvi un to dzīvotspēju, kur tādos jēdzienos kā „bilingvisms” un „otrā valoda / svešvaloda” ietvertais lauks neietver visu etniskā mantojuma valodas raksturojošo spektru un apstākļus. Etniskā mantojuma valodas sniedz to runātājiem vai to pēcteciem viņu identitātē nozīmīgo saikni ar pagātni, ar savu izcelsmi un saviem priekštečiem, kas kalpo arī kā galvenais rādītājs ne tikai pašidentifikācijā, bet arī valodas saglabāšanas un apguves motivācijā (Joseph 2016, 27–29).

Secinājumi

Domājot par apdraudētu valodu iespējām tās uzturēt un revitalizēt, kas ir komplicēts, laika un resursu ietilpīgs pasākums, katrs solis valodas lietojuma jomu radīšanai un apguves iespēju izveidei ir nozīmīgs valodas pastāvēšanā un pēctecībā. Svarīgākais, ka vispirms tas ir vajadzīgs pašai kopienai un tā to arī vēlas. Rakstā ieskicētie pētījuma dati par valodas lomu lībiešu kopienas apziņā liecina, ka, neraugoties uz valodas prasmes trūkumu mūsdienās, tieši valoda, precīzāk – valodas simboliskā loma, ir viens no spēcīgākajiem lībiešu piederības identifikatoriem. Šķiet, ka tieši valoda vai apziņa par savu valodu, atšķirīgu no latviešiem, ir bijis galvenais faktors lībiešu etniskās savdabības apziņā un saglabāšanā. Protams, arī lībiešu tradīcijas un kultūras atšķirības ir nozīmīgas, bet ilgā kopdzīve plecu pie pleca ar latviešiem ir sapludinājusi robežas starp tradīcijām un dzīvesveidu visās tā izpausmēs, izvirzot valodu (pat ikdienā to nelietojot un neprotot) kā galveno etniskās piederības un identitātes rādītāju, protams, neatsakoties arī no latviskās identitātes daļas un latviešu valodas.

Situācijā, kad objektīvie valodas vitalitātes nosacījumi lībiešu valodas pastāvēšanai nav labvēlīgi, tās subjektīvie maiņelementi un simboliskā loma kopienas apziņā var būt pamats valodas saglabāšanai un revitalizācijai. Par to liecina ne tikai pozitīva lingvistiskā attieksme, bet arī lingvistiskās uzvedības elementi, kur valodas saglabāšana, mācoties un lietojot to, lielākoties ir pasīva indivīda līmenī, taču vienlaikus tiek atbalstīta citu, īpaši jaunākās paaudzes, iesaistīšanās lībiešu valodas apguves un lietošanas procesā. To atklāj lībiešu bērnu un jauniešu vasaras skola, kurā ierobežotās kapacitātes dēļ katru gadu piedalās 40–60 bērnu un jauniešu, kas ir ļoti liels skaits tik nelielai kopienai.

Situācija, kad nozīmīga valodas apguvēju un lietotāju daļa ir bērni un jaunieši, rosina diskusiju par to, kādi ir valodas pārmantošanas un lietošanas procesi mūsdienās kritiski apdraudēto valodu kopienās. Lībiešu valodas gadījumā redzams, ka valodas nodošanā un lietošanā galvenā loma ir nevis ģimenei, kas joprojām ir būtiskākais motivācijas veidotājs un atbalsta sniedzējs, bet gan citiem valodas lietotājiem un apguvējiem dažādās valodas lietotāju grupās, piem., vasaras skolai, ansamblim, „Facebook” lapas sekotājiem. Tas nosaka arī pārmaiņas pieejā un uzdevumos, plānojot pasākumus un resursus valodas revitalizācijai un lietošanai.

Raugoties plašāk valodas politikas aspektā, latviešu un lībiešu valodas loma un vērtība lībiešu kopienas pārstāvju vidū atklāj daudzveidības vērtību mūsdienu pasaulē, kur daudzie piemēri citās mazāk lietotu valodu kopienās apliecina to, ka iekļaušanās majoritātes valodā, kultūrā un arī nācijā var notikt, nezaudējot savu etnisko mantojumu, piederību un savas etniskās kultūras un valodas vērtību. Iespējams, tas var stiprināt arī izpratni sabiedrībā par katras valodas lomu un funkcijām konkrētā sabiedrībā un arī valstī, resp., apdraudēto kultūru un valodu apziņa kopienās un saglabāšanas centieni nenozīmē apdraudējumu vai negatīvu ideoloģisku nostāju pret nacionālajām vai oficiālajām un kopīgajām katras valsts un tās sabiedrības vērtībām (arī valodu). Mūsdienās pastāvošajā satraukumā par ikvienas valodas, kura neietilpst dažu desmitu visvairāk lietoto pasaules valodu pulkā, vitalitāti globalizācijas apstākļos veicina izpratni par multilingvismu kā ieguvumu, solidāru savstarpējo izdevīgumu un risinājumu arī valodu pastāvēšanai, nevis apdraudējumu valodām.

Abu iepriekš aprakstīto un arī citu mācību vajadzībām radīto materiālu un aktivitāšu izveide ir vērtīga pieredze un paraugs turpmākajā lībiešu valodas saglabāšanas un revitalizācijas darbā, kur nosakāmi vairāki aspekti. Vispirms resursu (atsevišķās jomās kvalificētu cilvēkresursu, valodas pratēju, arī finanšu u. c.) trūkums nosaka arī to efektīvu izmantošanu. Kopienas pārstāvju (gan tādu, kas prot valodu, gan tādu, kas ir aktīvi kādā citā valodas un kultūras saglabāšanas un popularizēšanas jomā vai aktīvi kopienas pārstāvji) iesaistīšana ir divpusējs ieguvums – no vienas puses, viņu devums valodas attīstībai un saglabāšanai un, no otras puses, ieguvums viņiem pašiem kā iespēja darboties savas kultūras un valodas labā, iespēja runāt lībiešu valodā (kas ikdienā nenotiek nemaz vai drīzāk notiek tikai simboliski).

Savukārt digitālie risinājumi, īpaši ņemot vērā pandēmijas radīto pieredzi tehnoloģiju lietojumā, ir kļuvuši par pirmās nepieciešamības vajadzību un neatņemamu ikdienas sastāvdaļu. Lībiešu piemērs uzskatāmi rāda, ka šādu risinājumu izmantošana palīdz uzturēt lībiešu valodas vidi un risināt tās problēmas, ko savulaik radīja vienota

lībiešu areāla zaudēšana un valodas pārmantojamības apstāšanās. Tādējādi valodas klātesamība digitālajā vidē var daļēji aizstāt valodas lietojuma jomas, varbūt tā arī būs lielākoties valodas lietošanas imitācija, tomēr mūsdienu pasaules apstākļos, kad valodas runātājiem nav iespējama regulāra saziņa valodā dažādu iepriekš minētu apstākļu dēļ, tas varētu būt viens no risinājumiem.

Saīsinājumi

APT	kopienas pārstāvju aptaujas dati
INT	lībiešu valodas runātāju dziļo interviju dati
VĒR	novērojumu dati

Avoti

1. *Dziedi līdzī. Dziedi līdzī un mācīes lībiešu valodu!* Pieejams: <http://www.livones.net/lili/lv/projekti/citi-projekti/dziedi-lidzi-un-macies-libiesu-valodu-2>
2. *livonian.tech*. Lībiešu valodas pētniecības un apguves rīki. Pieejams: <https://livonian.tech/>
3. *LU LI Youtube*. Pieejams: <https://www.youtube.com/c/LILivodinstitut>
4. *Tavaklase.lv*. Mācību resursu krātuve. Pieejams: <https://www.tavaklase.lv/>

Literatūra

1. Allard, Réal, Landry, Rodrigue. 1992. Ethnolinguistic vitality beliefs and language maintenance and loss. *Maintenance and Loss of Minority Languages*. Fase, Willem, Jaespaert, Koen, Kroon, Sjaak (eds.). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 171–195. <https://doi.org/10.1075/sibil.1.14all>
2. Austin, Peter, Sallabank, Julia. 2011. Introduction. *The Cambridge Handbook of Endangered Languages*. Austin, Peter, Sallabank, Julia (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 1–24. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511975981>
3. Blackledge, Adrian, Creese, Angela. 2016. A linguistic ethnography of identity: Adopting a heteroglossic frame. *The Routledge Handbook of Language and Identity*. Preece, Siân (ed.). London: Taylor & Francis, 272–288. <https://doi.org/10.4324/9781315669816>
4. Block, David. 2006. Identity in applied linguistics. *Sociolinguistics of Identity*. Omoniyi, Tope, White, Goodith (eds.). London, New York: Bloomsbury Publishing, 34–49.
5. Blumberga, Renāte. 2013. Lībieši 19.–21. gadsimtā. *Lībieši. Vēsture, valoda un kultūra*. Blumberga, Renāte, Mekeleinsens, Tapio, Pajusalu, Karls (red.). Rīga: Līvõ Kultūr sidām, 169–204.
6. Bourhis, Richard Y., Giles, Howard, Rosenthal, Doreen. 1981. Notes on construction of a 'subjective vitality questionnaire' for ethnolinguistic groups. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. 2, 145–55.
7. Bourhis, Richard Y., Sachdev, Itesh, Ehala, Martin, Giles, Howard. 2019. Assessing 40 years of group vitality research and future directions. *Journal of Language and Social Psychology*. 38(4), 409–422. <https://doi.org/10.1177/0261927X19868974>
8. Charter, David. 2013. Death of language: Last ever speaker of Livonian passes away aged 103. *The Sunday Times*. Pieejams: <https://www.thetimes.co.uk/article/death-of-a-language-last-ever-speaker-of-livonian-passes-away-aged-103-8k0r1plv8xj>

9. Council of Europe. 2020. *The Common European Framework of Reference for Language: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>
10. Druviete, Ina. 2021. Nobeiguma vietā. *Latviešu lingvistiskā attieksme: vērtības, pārlicēība, prakse*. Druviete, Ina (red.). Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 217–220.
11. Druviete, Ina, Kļava, Gunta. 2018. The role of Livonian in Latvia from a sociolinguistic perspective. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*. 9(2), 129–146. <https://doi.org/10.12697/jeful.2018.9.2.06>
12. Edwards, John. 2009. *Language and Identity. An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
13. Ernštreits, Valts. 2017. The development of the Livonian language. *Language Situation in Latvia: 2010–2015*. Rīga: Latvian Language Agency, 195–218.
14. Ernštreits, Valts. 2020. Lībiešu valoda. *Nacionālā enciklopēdija*. Ščerbinskis, Valters (red.). Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/5259-1%C4%ABbie%C5%A1u-valoda>
15. Extra, Guus, Barni, Monica. 2008. Mapping linguistic diversity in multicultural contexts: Cross-national and cross-linguistic perspectives. *Mapping Linguistic Diversity in Multicultural Contexts*. Barni, Monica, Extra, Guus (eds.). Berlin: Mouton de Gruyter, 3–41. <https://doi.org/10.1515/9783110207347.1.3>
16. Giles, Howard, Johnson, Patricia. 1987. Ethnolinguistic identity theory: A social psychological approach to language maintenance. *International Journal of the Sociology of Language*. 68, 69–99.
17. Grenoble, Lenore A. 2021. Why revitalize? *Revitalizing Endangered Languages: A Practical Guide*. Olko, Justyna, Sallabank, Julia (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 9–32. <https://doi.org/10.1017/9781108641142.002>
18. Joseph, John E. 2016. Historical perspectives on language and identity. *Routledge Handbook of Language and Identity*. Preece, Sian (ed.). London, New York: Routledge, 19–33.
19. Kļava, Gunta. 2016. Lībiešu vārdnīcu gadsimta ceturksnis – no sarunvārdnīcas līdz zinātniskai valodas attīstībai. *Līvlizt āigastrontōz. Lībiešu gadagrāmata*. Blumberga, Gundega (red.). Rīga: Līvu (Lībiešu) savienība „Līvōd Īt”, 58–65.
20. Kļava, Gunta. 2021. The effect of Covid-19 on Livonian language learning opportunities. *Multiethnica. Journal of Hugo Valentine Centre*. 41, 88–99.
21. Ludke, Karen M., Ferreira, Fernanda, Overy, Katie. 2014. Singing can facilitate foreign language learning. *Memory & Cognition*. 42, 41–52.
22. Miller, Carolyn P. 2000. Modifying language beliefs: A role for mother-tongue advocates? *Assessing Ethnolinguistic Vitality: Theory and Practice*. Selected papers from the Third international language assessment conference. Kindell, Gloria, Lewis, Paul M. (eds.). Dallas: Summer Institute of Linguistics International, 167–188.
23. Sallabank, Julia. 2010. Language endangerment: Problems and solutions. *eSharp. Special Issue: Communicating Change: Representing Self and Community in a Technological World*, 50–87. Pieejams: <https://www.gla.ac.uk/research/az/esharp/otherpublications/specialissues/communicatingchange/>
24. Sallabank, Julia. 2013. *Attitudes to Endangered Languages: Identities and Policies*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139344166>

25. Sarivaara, Erika, Uusiautti, Satu, Määttä, Kaarina. 2013. How to revitalize an indigenous language? Adults' experiences of the revitalization of the Sámi language. *Cross-Cultural Communication*. 9(1), 13–21. <http://dx.doi.org/10.3968/j.ccc.1923670020130901.2121>
26. Stavans, Anat, Hoffmann, Charlotte. 2015. *Multilingualism*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316144534>
27. Trifonas, Peter Pericles, Aravossitas, Themistoklis (eds.). 2014. *Rethinking Heritage Language Education*. Cambridge: Cambridge University Press.
28. *Valsts valodas likums*. Pieņemts 1999. gada 9. decembrī. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/14740-valsts-valodas-likums>
29. *Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam*. Pieņemts 2021. gada 25. augustā. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/325679-par-valsts-valodas-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

Summary

The article presents some of the findings of a study of Livonian language skills and their role in the modern Livonian community, focusing on language as one of the important components of individual and community identity. The data were obtained in two stages – by conducting a survey of representatives of the Livonian community and interviews with Livonian language speakers, supplementing the data set with direct observations at various community activities. In the context of endangered languages, awareness of the role of language within the community underpins opportunities and hopes to preserve or restore language (Austin, Sallabank 2011). The study explores the components of linguistic attitudes and the factors that influence it, confirming theoretical approaches to the changeability of linguistic attitudes according to complex developments at both the individual and societal levels, and its relationship with linguistic behaviour. The research data also reveal variations in the roles and possible functions of the Livonian language, which mark the possible directions of language development. It also marks a shift in understanding of the issue of language coexistence within the study's target group and society as a whole, for example, in the stigmatization of endangered languages and other smaller language collectives, where both scientific and societal perceptions have changed in recent decades, emphasizing the importance of each language to humanity and the understanding of man as a multilingual being (Sallabank 2013). The results of the research trigger a discussion about the processes of linguistic inheritance and language use in today's critically endangered language communities. In the case of the Livonian language, the main role in the transmission and use of the language is not played by the family, which is still the most important facilitator of motivation and support, but by other language users and learners in different groups of language users, which also marks changes in approach and tasks, planning events and resources for language revitalization and use.

Keywords: endangered languages; ethnolinguistic vitality; language attitudes; Livonian; language and identity; language transmission.

Rakstam ir Creative Commons Attiecinājuma 4.0 Starptautiskā licence (CC BY 4.0) / This article is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)